

MIRADOR

JORDI OVIEDO SEGUER & IRENE MIRA-NAVARRRO

«La sordidesa en Estellés és un mecanisme d'enunciació política»

L'editorial Tres i Quatre acaba de llançar el volum setè de l'«Obra Completa» revisada de Vicent Andrés Estellés, en el qual hi ha la producció del poeta nacional valencià en un període clau, social, polític i vital, del 1974 fins al 1978. Parlem d'aquest volum revisat amb els seus editors, Jordi Oviedo Seguer i Irene Mira-Navarro, autors també de l'estudi introductor.

Per Xavier Aliaga / @xavialiaga
Fotografies d'Eva Máñez / @eva_manéz

Irene Mira-Navarro es va incorporar a l'univers estellesià a través d'un exemplar del *Llibre de meravelles* present a la casa pairal que va arribar a aprendre's de memòria. L'any passat va defensar una tesi sobre la dimensió espacial en la poesia d'Estellés i va començar a formar part del projecte de revisió de l'*Obra Completa*. En acabar la carrera, Jordi Oviedo Seguer va començar a treballar en l'ordenació de l'arxiu familiar, la tasca prèvia a la revisió de l'*Obra Completa*. Un projecte al qual s'incorpora com a curador i editor en el quart volum. Ambdós estudiants fan equip en el setè volum, que inclou el magnífic cicle de Jackeley i un grapat d'obres fonamentals per resseguir la trajectòria del poeta.

—El període que abasta *Obra Completa VII* és important des del punt de vista existencial, però també col·lectiu.

—IRENE MIRA: És el temps del final de la dictadura i l'inici d'una suposada transició que Estellés encara amb esperança però també amb precaució. Les referències constants a Europa tenen molt d'aquella esperança dipositada en el canvi d'un règim dictatorial a un de democràtic.

—JORDI OVIEDO: És difícil aïllar els volums per dates, perquè molts textos se superposen. El criteri que hem agafat és tenir en compte l'eix temporal però també el temàtic i l'estilístic. Hi ha tota aquesta qüestió de la llibertat que significa Europa, perquè Estellés hi viatja com a periodista de *Las Provincias*. Però també són els anys en què es converteix en una figura pública, quan *Llibre de meravelles* agafa molta volada de la mà d'Ovidi Montllor. Entre altres qüestions: l'any 78 publica sis llibres, l'operen a Barcelona, li donen el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, trau el volum quart de l'*Obra Completa*... És la consagració del poeta nacional, del símbol col·lectiu.

—Aquest volum s'obri amb un cicle de poemes que per a mi és del millor del llibre, el que dedica a Jackeley, una adolescent veneçolana de setze anys, un personatge femení diferent però amb paral·lelismes amb la François d'*Hotel Paris* o la cordovesa d'*El gran foc dels garbons*.

—I. MIRA: Jackeley és un personatge complex, amb concomitàncies amb els personatges femenins que has esmentat, que genera molta profunditat poètica en tot el cicle, és el vincle amb el pecat i la puresa, la temptació i el pudor. Que connecta amb l'Europa sense prejudicis, lliberti-

na, oberta. També representa l'exuberància, l'estereotip de les dones d'Amèrica llatina. Ella és la joventut i la carnalitat. I ell en aquests poemes comença a deixar constància que s'està fent gran. És el contrast amb la joventut i la tensió que es genera per una passió prohibida i un poc incestuosa, també.

—J. OVIEDO: És un personatge ambigu, no saps ben bé si és una adulta, si no ho és, si és una relació paternofamiliar...

—És una ambigüitat calculada. Té un punt provocador?

—Sí [A l'uníson].

—I. MIRA: Com tota l'obra d'Estellés.

—Sobre el nom de Jackeley, Ferran Carbó especula que podria ser una reformulació de la *Lady Chatterley* de Lawrence, però també una referència al personatge de Jacqueline Kennedy.

—I. MIRA: És com el tema de Brigitte, personatges que poden tindre connexions amb l'entorn cultural de l'època. Després hi ha la càrrega de fabulació que ell hi posava.

—J. OVIEDO: Hi ha connexions amb el món cultural popular i cinematogràfic que Estellés assimila, com passa amb Brigitte Bardot. M'incline per l'opció de Jacqueline Kennedy.

—En sonets a Jackeley hi ha uns dels versos emblemàtics d'Estellés ("perquè hi haurà un

dia que no podem més i llavors ho podem tot") referits ací a l'imperialisme dels Estats Units. I també una referència a Nixon i el Watergate. Aquesta mirada al nou continent no és molt coneguda en l'obra d'Estellés.

—J. OVIEDO: En "Oratori per la mort de Marilyn Monroe" hi ha una referència als Estats Units més cultural, no tan política, però sí que és veritat que una referència tan directa a la política nord-americana té a veure amb el context amb Hispanoamèrica, amb Allende, el que estava passant a Xile...

—I. MIRA: No és casual que després hi haja referències a Rubén Darío o a Pablo Neruda, que el té al darrere mentre ell està escrivint el *Mural del País Valencià*. El nou continent és molt present.

—Un dels grans temes, amb tot, és Europa. Però fins a quin punt *Elegies europees* es pot llegir en clau vivencial? Ho dic també per la tendència a la sordidesa que destil·len aquests poemes i que ja es veia en *Hotel París*.

—I. MIRA: En aquest poemari, igual que en *Saló*, utilitza la sordidesa com un mecanisme d'enunciació política, com a generador d'incomodat, reacció a la pulcritud i la canonicitat. Tampoc no és casual que Hamburg i el barri de Sankt Pauli apareguen en les *Elegies*. La mirada amb intenció incomodadora és important, per-

què és una manera de fer política des de la poètica; altera tot el marc moral del franquisme amb una energia, una sexualitat i una brutalitat que de vegades es podria interpretar com violència sexual portada a la literatura. Això no era normal en una literatura catalana molt pudorosa en general. Pel que fa a les vivències, no es pot llegir *Elegies europees* cent per cent en clau biogràfica.

—Tot just tenia una pregunta dirigida a Irene, com a dona: fins a quin punt les dones del segle XXI es poden sentir incomodades per alguns d'aquests versos? Es podien haver contextualitzat una mica més?

—I. MIRA: La literatura s'ha de llegir en el seu context, no es poden fer maximalismes. El primer desdoblament que hem de fer és que no és Estellés qui parla, és el seu jo poètic. Segon, som en un context determinat i Estellés és un home de la seua època. No vol dir això que se l'haja de justificar, però hi ha elements poètics que tenen una funció dins del text. Que hi ha coses que no són políticament correctes? Sí. Però torne a insistir: no és Estellés dient que ha fet no sé què, és un joc poètic, unes fabulacions.

—No és Neruda reconeixent obertament haver comés una violació.

—I. MIRA: Exacte, no és això. La nostra funció no és fer de jutges d'Estellés, sinó traçar camins d'interpretació de les obres. En tot cas, seria interessant fer alguns estudis de gènere sobre Estellés, que crec que no s'han fet; potser Jordi en corregirà.

—J. OVIEDO: Laia Climent va fer un estudi sobre Maria Mercè Marçal i Estellés.

—I. MIRA: Sí, però cal un abordatge integral des de la crítica literària sobre temes de gènere.

—No sols d'Estellés.

—I. MIRA: No sols d'Estellés, per descomptat, però amb el poeta seria molt interessant perquè és un mite. Als mites els hem de poder mirar per totes les bandes. perquè la qualitat literària hi és, d'això no hi ha cap dubte.

—J. OVIEDO: És un tema conflictiu: com ara Estellés és un símbol, qualsevol peça que pogues moure sobre la seua concepció podria desmuntar el mite. I clar, Estellés era una persona de carn i ossos, amb les seues contradiccions. Hi ha poemes que tenen a veure amb l'Estellés persona, no sols amb l'Estellés poeta. Com llegir ara aquest posicionament és tot un tema. A banda, hi ha més coses sobre Estellés sobre les quals s'haurà de parlar algun dia.

—Com quines?

—J. OVIEDO: No sé si dir-ho [Riures].

—Això no se li pot dir mai a un periodista [Riures].

—J. OVIEDO: Bo, hi ha les relacions amb Joan Fuster; caldria saber què passa de l'any 62 fins a principis dels 70, quan es recupera la relació. En →

«Estellés era una persona de carn i ossos,
amb les seues contradiccions»

→ tot cas, quan a Estellés li toca fer el paper que calia fer, mullar-se, ho fa.

—Coral del meu poble prefigura el Mural. I, a més, conté una estrofa molt colpidora: “Totes les cases / on he viscut, conserven / dolor, engrunes, / la meua vida a trossos; / perquè he patit moltíssim”.

—J. OVIEDO: Pel que fa a l'estructura interna del volum, *Coral del meu poble* té un sentit de connexió amb la col·lectivitat. Estellés va sempre d'allò més personal a allò col·lectiu. Les referències a les cases pròpies són també la casa-país. En el volum aquest poemari l'hem ubicat al mig, pel tema formal, l'ús de les tankes, que és un gènere com més reflexiu, però que en Estellés té un sentit de reflexió col·lectiva. Aquest volum navega entre Europa i la mirada cap al país, el compromís amb la gent.

—I. MIRA: El dolor i el patiment també crec que connecten amb la seua trajectòria poètica. Des de la postguerra fins als anys 70, el dolor íntim i el dolor col·lectiu són una constant, però ací

crec que té un paper l'espai. Quan se li mor la filla menuda la casa esdevé un entorn problemàtic. I ací la casa és l'espai des d'on mira el món, un símbol del país: em passa a mi però no només, perquè jo soc com tota la gent treballadora del País Valencià.

—*Dies gastats i Manual del malalt perfecte* presenten connexions curioses, a través de la malaltia.

«Estellés és un mite, però als mites els hem
de poder mirar per totes les bandes»

—J. OVIEDO: L'any 78 s'opera a la Clínica Plató de Barcelona. Allí coneix Vinyoli, una relació que Ferran Carbó explica en un article. I hi ha com una clucada d'ull a Josep Pla: des de la finestra observe el món. Comença a tenir el vesant narratiu, de memorialista. Potser *Dies gastats* és més poètic, més líric.

—I. MIRA: És un any molt important en la trajectòria poètica d'Estellés, per tot el que comentava adés Jordi. *El corb*, una de les últimes obres incloses en el volum, torna a connectar amb la idea europea; apareixen referències a poetes francesos, sobretot. Tornem a la mirada d'Espriu, del nord enllà, com un horitzó a aconseguir. Que torna a plantejar què volem ser els valencians. ●